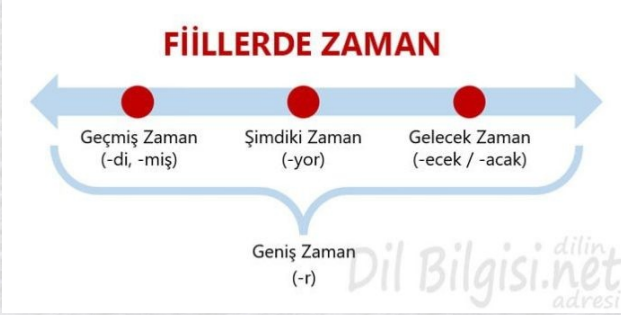

Çekimli Fiil Nedir?

Çekimli fiil, belirli bir zaman ya da dileği kişiyle birlikte gösteren fiillere denir. Çekimli fiil, kişi ve kip ekleri yardımıyla çekimlenir. İkinci tekil kişi emir kipi çekimi hariç bütün fiiller çekim eki alır. Fiil çekim ekleri, fiil kök veya gövdelerine eklenerek, fiillerin zamanını, yapılaş şeklini ve şahsını (eylemi yapan kişiyi) belirtirler.

Fiil çekimini fiillerde kip, **fiillerde zaman**, **fiillerde olumsuzluk** ve **fiillerde soru** olmak üzere dört ana başlıkta inceleyebiliriz:

Eylemin gösterdiği kılış, durum veya oluşun zamana bağlı olarak nasıl gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini gösteren söyleyiş kalıplarına **kip** adı verilir.

Türkçede kipler, haber ve dilek kipleri olmak üzere ikiye ayrılır:

1. Bildirme (Haber) Kipi ve Ekleri

Belirli bir **zaman** anlamı taşıyan kiplerdir. Haber kipleri, fiilin geçmişte yapıldığını, her zaman yapıldığını, yapılmakta olduğunu veya gelecekte yapılacağını haber verir.

Dilimizde **4 temel zaman** vardır, bunlar:

1) Geçmiş zaman

- Bilinen (görülen / belirli) geçmiş zaman
- Öğrenilen (duyulan / belirsiz) geçmiş zaman

2) Şimdiki zaman

3) Gelecek zaman

4) Geniş zaman (Tüm zamanları kapsar.)

Geçmiş Zaman Eki (-di, -miş)

Eylemin geçmişte yapıldığını bildiren zamandır. **Bilinen (görülen / belirli)** geçmiş zaman ve **öğrenilen (duyulan / belirsiz)** geçmiş zaman olmak üzere ikiye ayrılır.

a) Bilinen (Görülen / Belirli) Geçmiş Zaman Eki (-di / -dı / -du / -dü / -tı / -ti / -tu / -tü)

Görülen, tanık olunan, bilinen veya yapıldığından emin olunan geçmişe ait bir eylemin anlatılmasında veya bildirilmesinde kullanılır.

Örnek(ler)

- » Dün tüm ödevlerimi bitirdim. (Bilinen)
- » Ellerini güzelce yıkadı. (Görülen, tanık olunan)
- » Ayak sesleri yaklaşıyor, geldiler. (Duyularla kesinleşmiş)
- » Cumhuriyet 1923'te kuruldu. (Bilimsel kesinlik)

b) Öğrenilen (Duyulan / Belirsiz) Geçmiş Zaman Eki (-miş / -miş / -muş / -müş)

Görülme, başkasından duyulan veya bittikten sonra fark edilen geçmişe ait bir eylemin anlatılmasında veya bildirilmesinde kullanılır.

Örnek(ler)

- » İstanbul'a dün epeyce kar yağmış. (Başkasından öğrenilmiş.)
- » Ben görmeyeli epey büyümüşsün. (Sonradan fark edilmiş.)
- » Keloğlan bir de bakmış ki... (Masal üslubu. Masal ve fıkra anlatım biçiminde de "başkasından öğrenilme" anlamı vardır.)

2. Şimdiki Zaman Eki (-yor)

Halen yapılmakta olan, henüz tamamlanmamış bir eylemin anlatılmasında veya bildirilmesinde kullanılır.

Örnek(ler)

- » Bahçede çiçekleri suluyor.
- » Bu problemi bir türlü çözemiyorum

3. Gelecek Zaman Eki (-ecek / -acak)

Gelecek zaman içerisinde bir eylemin bildirilmesinde kullanılır.

Örnek(ler)

- » Yarın hastaneye gideceğim.
- » İşe yarın başlayacaksın.
- » Bu toplantıya onu çağırılmayacağız.

4. Geniş Zaman Eki (-r / -(a)r / -(e)r / -(ı)r / -(i)r / -(u)r / -(ü)r)

Eylemin geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanların tümüne ait olduğunun, yani her zaman tekrarlandığının bildirilmesinde ve genel yargıları anlatmakta kullanılır.

Örnek(ler)

- » Akşamları kitap okurum.
- » Her yaz köyümüze gideriz.
- » Dünya, Güneş'in etrafında döner.

2. Dilek Kipi ve Ekleri

Bir dileği, bir isteği, tasarlanan bir hareketi anlatan kiplerdir. Dilek kiplerinde zaman anlamı yoktur.

Dilek kipleri dörde ayrılır, bunlar:

- 1) Gereklilik kipi
- 2) Şart kipi
- 3) İstek kipi
- 4) Emir kipi

1. Gereklilik Kipi (-meli / -malı)

Eylemin yapılmasının gerekli veya zorunlu olduğunu ifade eder.

Örnek(ler)

- » Ödevlerini zamanında yapmalısın.
- » Saha çok çalışmalıyım.

» Gereklilik kipi bazen cümleye ihtimal anlamı katabilir.

Örnek(ler)

- » İstanbul'a varmış olmalı. (ihtimal)

2. Koşul (Şart) Kipi (-se / -sa)

Fiil kök veya gövdesine gelerek söz konusu olan işin dileğe ve şarta bağlı olduğunun bildirilmesini sağlar.

Örnek(ler)

- » Ödevlerini bitirsen dışarı çıkmaya izin verebilirim. (şart)
- » Bu akşam sinemaya gitsek. (dilek)

3. İstek Kipi(-e, -a)

Cümleye istek, dilek, temenni anlamı katar. Cümle içerisinde genelde "-elim, -eyim" şeklinde kişi eklerini almış haliyle karşımıza çıkar.

Örnek(ler)

» Eğri oturup, doğru konuşalım.

» Doğum gününe eski arkadaşlarımı da çağırayım.

4. Emir Kipi(-)

Eylemin yapılması gerektiğini emir şeklinde bildirir.

Emir kipinin eki yoktur, kişi ekleriyle çekimlenir.

Birinci tekil ve birinci çoğul şahsın emir çekimi yoktur.

Örnek(ler)

- » Biraz acele edin.
- » Bu konuyu sessizce dinleyin.
- » Kapalı alanlarda sigara içmeyiniz.

Fiillerde Kişi

Fiilde bildirilen iş, oluş ya da durumun kim tarafından yapıldığını belirten eklerdir. Kişi ekleri, cümlede işi yapanı yani özneyi bildirir. Kişi ekleri, fiillerde kip eklerinden sonra gelir.

Örnek(ler)

» Bugün bir saat kitap okudum.

cümlesinde "okumak" fiiline getirilen "-m" eki, fiilin kim tarafından (1. tekil kişi - ben) yapıldığını bildirmektedir.

» Memleketten dün akşam döndük.

» Yerlere çöp almayınız.

Kişi (Şahıs)	Fiil - Kip - Kişi Eki	Kişi (Şahıs)	Fiil - Kip - Kişi eki
1. tekil kişi (ben)	Gel - di - m	1. tekil kişi (ben)	Oku - malı - y - im
2. tekil kişi (sen)	Gel - di - n	2. tekil kişi (sen)	Oku - malı - sın
3. tekil kişi (o)	Gel - di	3. tekil kişi (o)	Oku - malı
1. çoğulkişi (biz)	Gel - di - k	1. çoğul kişi (biz)	Oku - malı - y - ız
2. çoğul kişi (siz)	Gel - di - niz	2. çoğul kişi (siz)	Oku - malı - sınız
3. çoğul kişi (onlar)	Gel - di - ler	3. çoğul kişi (onlar)	Oku - malı - lar

3. Fiillerde Olumsuzluk

İşin, oluşun veya hareketin yapıldığını veya yapılabileceğini bildiren fiillere **olumlu fiil**, işin oluşun veya hareketin yapılmadığını veya yapılamayacağını bildiren fiillere **olumsuz fiil** denir.

Örnek(ler)

» Kitap okuyacağım. (olumlu)

» Kitap okumayacağım. (olumsuz)

> Fiillerin olumsuz biçimleri, kip ve kişi ekinden önce "-me, ma" eki getirilerek yapılır.

OLUMLU	OLUMSUZ	TÜRÜ
gittik	git medik	görülen geçmiş zamanın olumsuzu
yanmışız	yan mamışız	duyulan geçmiş zamanın olumsuzu
geleceksin	gel meyeceksin	gelecek zamanın olumsuzu
duysalar	duy masalar	şart kipinin olumsuzu
sevelim	sev mayelim	istek kipinin olumsuzu
okumalıyız	oku mamalıyız	gereklilik kipinin olumsuzu
bırak	bırak ma	emir kipinin olumsuzu

> Geniş zamanın olumsuzunda diğer kiplerden farklı bir durum vardır. Diğer kiplere olumsuzluk eki (-ma, -me) getirildiğinde zaman eki düşmezken, geniş zamanda zaman eki düşer ve 1. tekil ve 1. çoğul kişi haricindeki kişilerde olumsuzluk eki "-maz, -mez" şeklinde kullanılır.

OLUMLU	OLUMSUZ
geldim	gel medim
geleceğim	gel meyeceğim
gelirim	gel mem
gelirsin	gel mezsin
gelir	gel mez
gelirsiniz	gel mezsiniz
geliriz	gel meyiz
gelirler	gel mezler

> Şimdiki zaman kipinin olumsuzu yapılırken, "-yor" ekinin etkisiyle, "-me, -ma" olumsuzluk eki daralarak "-mı, -mi, -mu, -mü" olur.

Örnek(ler)

» seviyorum → sev**miyorum** → sev**miyorum**

» bakıyorum → bak**mayorum** → bak**mıyorum**

» görüyorum → gör**miyorum** → gör**müyorum**

4. Fiillerde Soru

Fiiller, kendinden sonra eklenen "mı, mi, mu, mü" soru ekleriyle soru anlamı kazanır. "mi" soru eki,

kendinden önce gelen sözcüklerden **ayrı**, kendinden sonra gelen eklerle ise **bitişik** yazılır.

Örnek(ler)

» Oralara da bahar geldi **mi**?

» Sen dün okula gelmiş **miydin**?

» Beyefendi, bakar **mısınız**?

KİP KAYMASI

Eylemin aldığı kip eki ile cümlenin anlam kipinin farklı olmasına "**anlam kayması**" denir. Kip temel görevinden ayrılıp başka kipin yerine kullanılır.

HATIRLATMA:

Kip kaymasına "**zaman kayması**", "**anlam kayması**" da denir.

1. Şimdiki Zaman Kipinde Anlam Kayması

a) Geçmiş zaman anlamında kullanılır:

IV. Murat, o gün kahveleri denetliyor. (denetlemiş)
Atatürk, İzmir' e girince halkı selamlıyor. (selamladı)

b) Gelecek zaman anlamında kullanılır:

Yarın Kıbrıs' a gidiyoruz. (gideceğiz)

c) Geniş zaman anlamında kullanılır:

Hafta sonları annesine gidiyor, (gider)

d) Emir kipi yerine kullanılır:

Beni de götürmenizi istiyorum. (götürün)

2. Geniş Zaman Kipinde Anlam Kayması

a) Geçmiş zaman anlamında kullanılır:

Savaş iki yıl sürer. (sürmüştü)

b) Gelecek zaman anlamında kullanılır:

Gün gelir suçlular bulunur. (bulunacak)

c) Emir kipi yerine kullanılır:

Yemeği sen hazırlarsın. (hazırla)

3. Gelecek Zaman Kipinde Anlam Kayması

a) Gereklilik kipi anlamı verir.

Karga sesi çıkaran bizim Ali olacak. (olmalı. Gereklilik kipinin olasılık anlamı)

b) Emir kipi anlamı verir:

Kardeşinden özür dileyeceksin. (özür dile)

c) Geniş zaman anlamı verir:

Akşamları erken yatsan iyi olacak. (iyi olur)

4. Görülen Geçmiş Zaman Kipinde Anlam Kayması

a) Duyulan geçmiş zaman anlamında kullanılır:

O günden sonra yurdun her yerinde bankalar açıldı.
(açılmış)

b) Gelecek zaman anlamında kullanılır:

Çok kar yağarsa ekinler mahvoldu. (mahvolacak)

5. İstek Kipinde Anlam Kayması

Dersimizi dikkatli dinleyelim. (Dinleyin)

6. Gereklilik Kipinde Anlam Kayması

Buraya hemen gelmelisin. (Gel)

7. Emir Kipinde Anlam Kayması

İçindeki mutlulukla sar beni. (Sarasın)

ÖRNEKLER

1. Havalar ısınınca sokaktaki çeşmeden daha çok su içmeye **başladık** . (görülen geçmiş zaman , 1. Çoğul şahıs)

2. Öğretmenimiz "çocukluk" konusunda bir şiir yazmamızı **istemmiş** . (öğrenilen geçmiş zaman 3. Tekil şahıs)

3. İşler kötü gidince babam başka bir işe başlamaya karar **verdi** . (görülen geçmiş zaman 3. Tekil şahıs)

4. Keloğlan arkadaşlarını kaybedince köye doğru yürümeye **başlar** . (geniş zaman 3. Tekil şahıs)

5. Verdiğim ödevleri yarın **getireceksiniz** . (gelecek zaman 2. Çoğul şahıs)

6. En sevdiği elbisenin düğmesini **kopartmışlar** . (öğrenilen geçmiş zaman 3. Çoğul şahıs)

7. Mahallenin girişindeki yola asfalt **döküyorlar** . (şimdiki zaman 3. Çoğul şahıs)

8. Yarın arkadaşımızın düğünü için Sivas'a **gideceğiz** . (gelecek zaman 1. Çoğul şahıs)

9. Kafasını duvara çarpınca çok **ağrımış** . (öğrenilen geçmiş zaman 3. Tekil şahıs)

10. Öğretmenimiz konuşurken onu çok iyi **dinlemeliyiz** . (gereklilik kipi , 1. Çoğul şahıs)

11. Bugünkü ödevlerimizi hep beraber **yapalım** . (istek kipi, 1. Çoğul şahıs)

12. Yarın söylediğim yere gecikmeden **gitsin** . (emir kipi , 3. Tekil şahıs)

13. Gelecek hafta marketten aylık alışverişimizi **yapacağız** . (gelecek zaman , 1.çoğul şahıs)

14. Yaralılar ambulansla en yakın hastaneye **kaldırıldılar** . (görülen geçmiş zaman 3. Çoğul şahıs)

15. En sevdiğim dizinin yeni bölümünü **izliyorum** . (şimdiki zaman, 1. Tekil şahıs)

16. Geçen sezon ligde gol kralı o **olmuş** . (öğrenilen geçmiş zaman 3. Tekil şahıs)

17. Sana olan güvenimi boşa **çıkardın** . (görülen geçmiş zaman 2. Tekil şahıs)

18. Güneş doğudan **doğar** . (geniş zaman , 3. Tekil şahıs)

19. Her yıl bu zamanlarda memleketimizi ziyarete **gideriz** . (geniş zaman , 1. Çoğul şahıs)

20. Gelecek yıl yaz tatilinde Antalya'ya **gidecekler** . (gelecek zaman 3. Çoğul şahıs)

SİZİN İÇİN(Çekimli eylemleri bulup inceleyiniz)

HÜRRİYETE DOĞRU

Gün doğmadan,

Deniz daha bembeyazken çıkacaksın yola.

Kürekleri tutmanın şehveti avuçlarında,

İçinde bir iş görmenin saadeti,

Gideceksin

Gideceksin ırıpların çalkantısında.

Balıklar çıkacak yoluna, karşıcı;

Sevineceksin.

Ağları silkeledikçe

Deniz gelecek eline pul pul;

Ruhları sustuğu vakit martıların,

Kayalıklardaki mezarlarında,

Birden

Bir kıyamettir kopacak ufuklarda.

Denizkızları mı dersin, kuşlar mı dersin;

Bayramlar seyranlar mı dersin,

Şenlikler cümbüşler mi?

Gelin alayları, teller, duvaklar,

Donanmalar mı?

Heey

Ne duruyorsun be, at kendini denize:

Geride bekleyenin varmış, aldırma;

Görmüyor musun, Her yanda hürriyet;

Yelken ol, kürek ol, dümen ol, balık ol, su ol;

Git gidebildiğin yere...

